

deed nemen. Wel was ik niet zeker of de herinnering betrouwbaar was, maar bij het doorbladeren werd het spoedig duidelijk:

„Onbeheerscht zich uitend, wordt de hartstocht door een ieder onmiddellijk herkend. Maar de beheerschte hartstocht ontgaat vaak den scherpsten blik, want moeilijker valt het de drift van het hart te herkennen, als hij door beheersching is verstild....

De beheerschte vorm van hartstocht openbaart zich, — niet in de schilderkunst alleen, — als toegewijdheid zonder grenzen, en als warm-doortintelden schroom. Het is een kuischer, een meer afwachtende, maar zeker is het geen minder vervoerende vorm van hartstocht. Immers, ook hij doorgloeit het gemoed volledig. Wel is deze uiting van den hartstocht minder laaiend, betooverend en medeslepend, maar daardoor is zij ook minder misleidend, voor onnoozelen en oningewijden.”

Als inleiding bedoeld voor het werk van een ander, zijn deze erkenningen toch ook altijd op den schrijver zelf van toepassing geweest. Zoo ooit dan heeft hij nu in de schilderijen die geschreven woorden in zijn beeldend werk waar gemaakt. Ze zeggen het essentiele wat over de schilderijen te zeggen valt op niet te verbeteren wijze. Als hierna toch nog eenige opmerkingen volgen, is dat meer om te trachten eenig misverstand op te helderen.

Het gebouw van Berlage betreffend zijn wij ons scherp bewust van den afstand, die het tegenwoordige geslacht scheidt van den vroegeren Berlage. En niet alleen in het bouwen, maar in tal van levensvormen en gedragingen is sedert veel veranderd. Wie in de bestuurskamer de schilderijen (eveneens op eterniet) van Roland Holst uit 1912 bekijkt (de sterke, de zachte en de diepe uren) zal getroffen worden door de verandering van de opvatting, maar bovenal door de stijging, die in Roland Holst blijkt de schilderijen van 25 jaar later, mogelijk is gebleken op zeldzame wijze. In de kleinere bestuurskamer doen de figuren groot en gedragen, als berekend voor grootere ruimte en hoewel ze het niet zijn toch nabij het karakter van muurschilderingen gebleven. De wanden zijn met paneelen betimmerd en daardoor als muurvlak zeer veranderd van werking. In de groote vergaderzaal zijn de wanden juist zoo betimmerd, maar de schilderijen zijn nu kennelijk anders begrepen in de ruimte-verhoudingen en in het karakter der onderverdeelde wanden. Kleiner van schaal, veel meer gedetailleerd, nergens aan het karakter van een muurschildering herinnerend. Er is in sterker mate aanpassing aan de betimmering en de ruimtematen. Daardoor werken de schilderijen bij het betreden van de zaal duidelijk als een mooie harmonische eenheid, die de ruimte als zoodanig, hooger van stemming, rijker van zin maakt. Zooals muziek in de verte gehoord maar volledig daarin opgenomen, de schoonheid van een avond sterker, dieper en voller doet zijn.

Zonder nog de schilderijen afzonderlijk te bekijken, doet die indruk, die voor een deel door het zuiver gestemd gevoel voor maten en verhoudingen